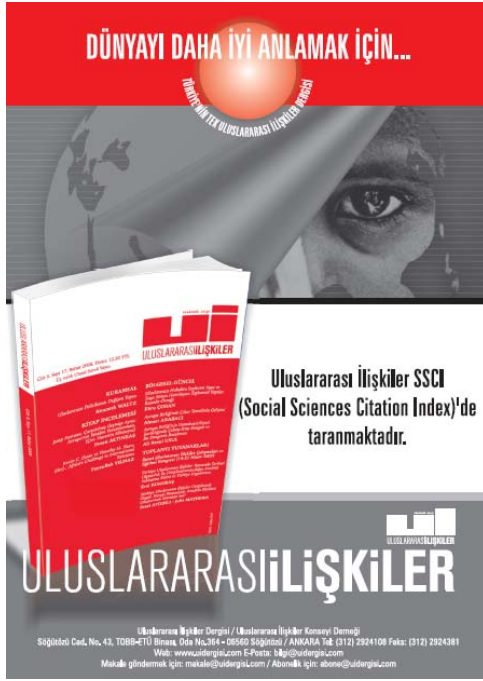

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti

Şener AKTÜRK

Yrd. Doç. Dr., Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Aktürk, Şener, “NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 34 (Yaz 2012), s. 73-97.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti

Şener AKTÜRK*

ÖZET

Bu makale Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun genişlemesine odaklanıyor. Yeni Gerçekçi, Yeni Liberal ve İnşacı yaklaşımların, NATO'nun genişlemesinin sebeplerini açıklamadaki başarısızlıkları vurgulanıyor. NATO'nun genişlemesinin zamanlamasını ve mahiyetini, ABD ve Rusya'nın iç siyasal dinamiklerinin çakışması çok daha iyi açıklıyor. ABD'de, 1994'te Kongre'yi ve 2000 yılında başkanlığı ele geçiren Cumhuriyetçilerin yükselişi ve yazarın Amerikan siyasetindeki "Doğu Avrupa Lobisi" olarak adlandırdığı zümrenin etkisi, NATO'nun genişlemesinin iç siyasal sebebini oluşturdu. Rusya'da, Komünistlerin ve aşırı milliyetçilerin Duma'daki gücü ve *siloviki* olarak adlandırılan asker ve güvenlik kökenli kadroların yürütme erkinde yükselişi, Rus-Amerikan ilişkilerinin kutuplaşmasında belirleyici rol oynayarak NATO'nun daha fazla genişlemesini tetikledi.

Anahtar Kelimeler: NATO'nun Genişlemesi, Yeni Gerçekçilik, İnşacılık, İç Siyaset, Cumhuriyetçi Parti

Explaining NATO Enlargement: International Relations Theories and the Dynamics of Domestic Politics in Russia and the United States

ABSTRACT

This article focuses on NATO's expansion after the Cold War. Neorealist, neoliberal, and constructivist approaches and their failures in explaining the causes of NATO's expansion are highlighted. The timing and the nature of NATO's expansion are much better explained by the concatenation of specific domestic political dynamics in the United States and Russia. In the United States, the rise of the Republicans who captured the Congress in 1994 and the presidency in 2000 provided the impetus for NATO's expansion, along with the influence of what the current author calls the "East European Lobby" in U.S. politics. In Russia, the strength of the Communists and the ultranationalists in the Duma, and the rise of the *siloviki*, cadres with a military-security background, to positions of executive power, was of decisive importance in the polarization of Russian-American relations, which motivated further NATO expansions.

Keywords: NATO Expansion, Neorealism, Constructivism, Domestic Politics, Republican Party

* Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, Koç Üniversitesi, İstanbul. E-posta: sakturk@ku.edu.tr. Bu makalede kullanılan haber kaynaklarının toplanmasında emeği geçen asistanlarım Gökçe Silman, Ayhan Özşeker ve Melek Arı'ya teşekkür ederim.

Büyük Muamma veya “Ölümcül Aymazlık”: NATO Neden Genişledi?

Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun genişlemesi uluslararası ilişkiler kuramları açısından bir muamma (*puzzle*) ve bilhassa Yeni Gerçekçi bakış açısından büyük bir hata olarak değerlendirilmiş, gerek akademisyen gerek pekçok dış politika uzmanı tarafından NATO'nun genişlemesi şiddetle eleştirilmiştir.¹ Büyük strateji üzerine çalışmalarıyla tanınan John Lewis Gaddis'in² kısa, öz ve vurucu cümlelerle ortaya koyduğu iddiasına göre:

Stratejinin bazı prensipleri o kadar temeldir ki sıralandığı zaman kulağa klişe gelirler: Eski düşmanlarına muamelede yüce gönüllü ol; gereksiz yere yeni düşmanlar edinme; hep büyük resmi göz önüne al; amaçlarıyla sahip olduğun araçları dengele;³ karar alırken duygulardan ve izolasyondan kaçın; hata yaptığını kabul etmekten çekinme... NATO'nun genişlemesi, öyle inanıyorum ki, yukarıda sayılan bu prensiplerin *her birini* ihlal etmeyi başarıyor.⁴

Soğuk Savaş döneminin belki de en önemli Amerikan dış politika düşünürü olan George Kennan *New York Times*'ta yayınladığı uyarı mahiyetindeki köşeyazısında açıkça, “NATO'yu genişletmek Amerikan siyasetinin Soğuk Savaş sonrasında yaptığı en önemli hata olur”, iddiasında bulunmuştu.⁵ 2003'ten bu yana *Council on Foreign Relations* başkanlığını da yürüten Richard Haass, başkan Bill Clinton'un dış politikasını ve bilhassa NATO'nun genişlemesini “ölümcül aymazlık” (*fatal distraction*) olarak nitelendirerek eleştirmişti.⁶ Bir başka strateji gurusu ve meşhur akademisyen Paul Kennedy, *Los Angeles Times*'daki yazısına daha alaycı bir tavırla, “Haydi, Pentagon'un Polonya'yı Savunma Planını Görelim”, başlığını atmaktan çekinmemiş, böylelikle NATO'nun üyeliğe kabul etmeyi planladığı ülkeleri savunmaktan aciz ve hazırlıksız olduğunu dile getirmişti.⁷ Kennedy askeri stratejinin aczine dikkat çekerken, Phillip Gordon NATO'nun genişlemesini kimsenin finanse etmeye yanaşmayacağını iddia ediyordu.⁸

Anılan bu isimlerle ortak olarak, Soğuk Savaş sonrasında önemli olan asıl meselenin Rusya'nın dostluğunun temini ve nükleer silahsızlanmanın gerçekleşmesi olduğunu vurgulayan Thomas Friedman da NATO'nun genişlemesine karşı çıkıyor,

¹ George Kennan, Paul Kennedy, Richard Haass, Phillip Gordon, John Lewis Gaddis, William Pfaff, Thomas Friedman, Frederick Bonnard ve Sherle Schwenniger, NATO genişlemesini kamuoyu önünde açıkça eleştiren akademisyen ve dış politika uzmanlarından sadece birkaçıdır.

² Yale Üniversitesi'nde askeri ve deniz harp tarihi profesörü.

³ İngilizce aslı, “*balance ends and means*” nolan bu prensibi Türkçe bir deyim kullanarak çevirmek tam anlamını vermesi açısından daha uygun olur: “Ayağını yorganına göre uzat”.

⁴ John Lewis Gaddis, “History, Grand Strategy and NATO Enlargement”, *Survival*, Cilt 40, No.1, Bahar 1998, s.145–51. “Her birini” (*every one*) vurgusu özgün makalede mevcuttur.

⁵ George F. Kennan, “NATO Expansion Would Be a Fateful Blunder”, *New York Times*, 6 Şubat 1997.

⁶ Richard N. Haass, “Fatal Distraction: Bill Clinton's Foreign Policy”, *Foreign Policy*, No.108, Güz 1997, s.112–23.

⁷ Paul Kennedy, “Let's See the Pentagon's Plan for Defending Poland”, *Los Angeles Times*, 16 Mayıs 1997.

⁸ Philip H. Gordon, “Will Anyone Really Pay to Enlarge NATO—and If So, Who?”, *New York Times*, 30 Nisan 1997.

Clinton ve Albright'ın savunduğu genişleme politikalarını Rusya'yı tekrar Amerikan karşılığına ittiği için "çok aptalca" olarak nitelendiriyordu.⁹ 27 Haziran 1997'de elliye yakın senatör ve dış politika uzmanı Clinton'a yazdıkları bir mektupla NATO'nun genişlemesinin hata olacağı ve durdurulması gerektiğini savundular. Mektubun imzacıları arasında başkan Eisenhower'ın kızı Susan Eisenhower, eski savunma bakanı Robert McNamara, eski senatörler Bill Bradley (aynı zamanda eski başkan adayı), Sam Nunn, Gary Hart, eski büyükelçilerden Paul Nitze ve Jack Matlock'un yanısıra profesörler Richard Pipes ve Michael Mandelbaum da yer alıyordu.¹⁰ 1998 başında dahi 20 senatör Başkan'a yazdıkları bir mektupla, NATO'nun genişlemesi projesini eleştirel bir açıdan sorgulayarak "zor sorulara yanıtlar" aradılar.¹¹ Tüm bu çabalara rağmen 30 Nisan 1998'de ABD Senatosu 19'a karşı 80 senatörün oyuyla NATO'nun Soğuk Savaş sonrası ilk ve belki de en belirleyici genişleme hamlesini onayladı ve 12 Mart 1999'da Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya resmen NATO üyesi oldu.¹² Bunu 29 Mart 2004'te Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın NATO üyeliğine kabülü ve nihayet 1 Nisan 2009'da Arnavutluk ve Hırvatistan'ın üyeliği izledi.¹³ Soğuk Savaşı 16 üyeye bitiren NATO, 60. yılını kutladığı 2009'da 28 üyeye ulaştı. Bu süreçte pekçok gözlemciye göre sadece coğrafi olarak değil, gerek ideolojik ve gerekse işlevsel olarak da kendini yeniden tanımlamış oldu. Fakat yukarıda örnekleri aktarılan geniş ve sert muhalefete rağmen NATO genişlemesi neden ve nasıl gerçekleşti? Bağımlı değişkeni NATO'nun genişlemesi olan bu makale, uluslararası ilişkiler yazınının bu büyük sorusuna sebep-sonuç ilişkileri çerçevesinde cevap arayacaktır.

Makalenin Yapısı ve Ana İddia: İç Siyasal Faktörlerin Çakışması ve ABD-Rusya Kutuplaşması

Uluslararası ilişkiler ve dış politika analizi alanlarında lider konumdaki çoğu kişinin aldığı ortak karşı tavra rağmen NATO'nun genişlemesi, akademisyenler için açıklanmaya muhtaç bir muamma olarak 1990'lardan günümüze konu hakkında yazılan onlarca makale ve kitabın esin kaynağını oluşturdu: NATO neden genişledi?¹⁴ Yeni Gerçekçi, liberal ve inşacı yaklaşımların bu soruya verdikleri cevapları eleştirel bir gözle değerlendirdikten

⁹ Thomas Friedman, "Foreign Affairs: Madeleine's Folly", *New York Times*, 17 Şubat 1998. "But it is precisely because stemming weapons proliferation should be the centerpiece of U.S. foreign policy in the post-cold-war era that the Clinton Administration's policy of NATO expansion is so stupid."

¹⁰ Ronald D. Asmus, *Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era*, New York, Columbia University Press, 2002, s.265-266.

¹¹ Robert W. Rauchhaus (Der.), *Explaining NATO Enlargement*, New York, Frank Cass, 2001, s.188.

¹² Charles A. Kupchan, "The Origins and Future of NATO Enlargement", Rauchhaus, *Explaining NATO Enlargement*, s.127.

¹³ Makedonya (1999'da), Karadağ (2009'da) ve Bosna-Hersek (Nisan 2010'da şartlı davet) üyeliğinin ön adımı olan Üyelik Eylem Planı'na (*Membership Action Plan*) kabul edildi. Gürcistan ve Ukrayna'nın üyelik çabaları ise şimdilik başarısız kaldı.

¹⁴ NATO'nun genişlemesine ilişkin, Emmanuel Adler, Frank Schimmelfennig ve Andrew Kydd'in aşağıda incelenen makalelerine ve yukarıda alıntılan çoğu Yeni Gerçekçi birtakım makalelere ek olarak Wade Jacoby, *The Enlargement of the European Union and NATO*, New York, Cambridge University Press, 2004 ve Zoltan Barany, *The Future of NATO Expansion: Four Case Studies*, New York, Cambridge University Press, 2003, bu konudaki nitelikli eserlerden sayılabilir.

sonra, bu yaklaşımların yeterince ağırlık vermedikleri iç politik faktörlerin çakışmasını, ilk genişleme tartışmasının yoğun ve çetin olduğu 1993–1999 dönemine yoğunlaşarak fakat 2009'a kadar gerçekleşen genişlemelere de göndermede bulunarak açıklamaya çalışacağım. Bu makalede, NATO'nun genişleme sürecini açıklayan belirleyici bağımsız değişkenlerden biri olduğunu iddia ettiğim iç siyasal faktörlerin önemini ortaya koymaya çalışırken, diğer bazı çalışmalarda olduğu gibi sadece ABD iç siyasetine odaklanmak yerine ABD ve Rusya'daki iç siyasal gelişmelerin eşzamanlı evrimini inceleyerek, Clinton-Yeltsin döneminden Bush-Putin dönemine geçişle beraber gözlenen niteliksel farklılıkları da vurgulayacağım. Literatürde göz ardı edilen belirleyici unsurun iç siyasal faktörler olduğu iddiamın arkasında, organizasyon kuramının ağırlığı hissedilen yeni kurumsalcılık kuramının, bilhassa tarihsel ve sosyolojik kurumsalcılık ekollerinin etkisi vardır.¹⁵

Takip eden bölümlerde, sırasıyla, Gerçekçi, liberal ve inşacı yaklaşımların NATO'nun genişlemesini incelerken kullandıkları varsayım ve hipotezlerin görece başarı ve başarısızlığı karşılaştırmalı olarak ortaya konacaktır. Makalenin ikinci kısmında, ABD ve Rusya'nın iç siyasetinde, bilhassa seçim dönemlerinin etkisiyle ve sağcı muhalefet partilerinin yükselişine paralel olarak, Amerikan-Rus ulusal çıkarlarını birbiriyle zıt ve uzlaş(a)maz gören bir anlayışa sahip siyasi parti ve grupların yükselişinin belirleyici etkisi olduğunu örnekleriyle beraber açıklayacağım. Bu iç siyasal faktörlerin çakışmasından dolayıdır ki beklentilerin aksine Soğuk Savaş sonrası dönemde de ABD-Rusya ilişkileri, istisnalar olmakla birlikte, kademeli olarak kutuplaşmaya şahit olmuş ve bu da NATO'nun hızla genişlemesine neden olmuştur. ABD'deki iç siyasal faktörler arasında, "Doğu Avrupa Lobisi" diyebileceğimiz seçmenler ve onların temsilcilerinin yanısıra,¹⁶ Newt Gingrich liderliğinde Kongre'yi ele geçirdiği 1994'den George W. Bush liderliğinde başkanlık seçimin kazandığı 2000 yılına kadar gerek iç gerekse dış politika konusundaki fikirlerinde radikal bir dönüşümden geçen Cumhuriyetçi Parti en önemlileri olarak sayılabilir. Bu süreçte Yeni Muhafazakârlar olarak nitelenen ekol yükselerek Cumhuriyetçi Parti'nin dış politika tezlerine hâkim olan Yeni Gerçekçi ekolü tasfiye etmiştir.¹⁷ Buna karşılık, Rusya'da Yeltsin'in son yıllarında öne çıkan ve Yevgeni Primakov'la özdeşleşen Avrasyacı bir jeopolitik bakış¹⁸ ve bilhassa Putin'in liderliğiyle eşzamanlı olarak Rus siyasetinde yükselen ve "siloviki" (güç odakları) olarak bilinen eski KGB-asker kökenli kadrolar¹⁹

¹⁵ Bu etki, gerek NATO'nun kurumsal sürekliliğini ve genişlemesini, gerekse iç siyasal aktörlerin genişleme siyasetine verdiği desteği, açıklamakta görülebilir. Yeni kurumsalcılık akımını, her üç alt dalı ile beraber (rasyonel seçim, tarihsel ve sosyolojik yeni kurumsalcılık) kökenleri ve sonuçlarıyla birlikte açıklayan makaleler için bakınız, Peter Hall ve Rosemary Taylor, "Political Science and the Three Institutionalisms", *Political Studies*, Cilt 44, 1996, s.936–57 ; Ellen Immergut, "The Theoretical Core of the New Institutionalism", *Politics and Society*, Cilt 26, No.5, 1998, s.5–34.

¹⁶ ABD'nin Ortadoğu politikasının da başka bir etnik-siyasal grup olarak "İsrail Lobisi" tarafından etkilenecek Yeni Gerçekçi çizgiden çıktığına dair iddialar için bakınız, John J. Mearsheimer ve Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, New York, Farrar, Straus, and Giroux, 2007.

¹⁷ Yeni Muhafazakarların yükselişinin detaylı bir incelemesi için, bkz., Justin Vaisse, *Neoconservatism: The Biography of a Movement*, Cambridge, Harvard University Press, 2010.

¹⁸ Marlene Laruelle, *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 2008.

¹⁹ Stephen Wegren ve Dale Herspring (Der.), *After Putin's Russia*, Lanham Md., Rowman & Littlefield, 2009.

da ABD-Rusya kutuplaşmasında ve gerginlik siyasetinin uzlaşmaya galip gelmesinde etkili olmuştur. Fakat bu makalenin sınırları çerçevesinde böylesi parti içi dönüşümlere odaklanmak mümkün olmayacak, bunun yerine, makalenin ikinci kısmında, partiler arası siyasi mücadele ve liderlik değişimlerinin NATO genişlemesindeki etkisi izlenecektir.

NATO'nun Genişlemesine (Yeni-) Gerçekçi ve (Yeni-) Liberal Yaklaşımlar: Açıklanmaya Muhtaç "Akılcı Olmayan (İrrasyonel)" Bir Hata

NATO'nun genişlemesi, her ikisi de akılcı (rasyonalist) ve pozitivist geleneğin parçası olan (Yeni-) Gerçekçi ve (Yeni-) Liberal yaklaşımların zaviyesinden bakıldığında açıklanmaya muhtaç akılcı olmayan (irrasyonel) bir hata olarak yorumlanabilir. Makalenin girişinde NATO'nun genişlemesine muhalefetin örnekleri olarak alıntılanan yazarların Yeni Gerçekçi ve Yeni Liberal ekolün temsilcileri arasında olmaları raslantı değildir.

Gerçekçi yazarlara göre NATO'nun genişlemesinin en olumsuz sonucu Rusya'nın uluslararası sistemin dışında bırakılması ve bu dışlanmadan hareketle Amerikan karşıtı bir konuma itilmesidir.²⁰ Gaddis, Rusya'nın yalnızlaştırılarak sistem-karşıtı bir duruma sokulmasını Birinci Dünya Savaşı sonunda yapılan Versay Barışı (1919) ile Almanya'nın itildiği konuma benzetmektedir.²¹ Bilindiği üzere, E. H. Carr'dan bu yana geleneksel ve yeni gerçekçiler Versay Barışı'nı İkinci Dünya Savaşı'nın sebebi ve dolayısıyla kötü bir barış modeli olarak yorumlamaktadırlar.²² Oysa tercih edilen barış modeli, mağlup rakipleri sistemin içinde tutarak ve muzaffer güçlerle bütünleştirerek gerçekleştirilen ve yeni bir dünya savaşını önleyen 1815 ve 1945 örnekleridir.²³ İlkinde Napolyon sonrası Fransa, ikincisinde Hitler sonrası Almanya (Marshall yardımlarıyla), savaşın galibi tarafından kurulan yeni uluslararası düzene eklenmiştir. "Eğer ABD *fülen* düşmanları olan Almanya ve Japonya'ya karşı 1945 sonrasında—tıpkı Napolyon'u mağlup edenlerin 1815'den sonra Fransa'ya karşı izledikleri gibi—*kapsayıcı (inclusive)* bir siyaset izleyebilseyse, neden şimdi Soğuk Savaş süresince yalnızca potansiyel düşman olan bir ülkeyi (Rusya) *dışlıyor?*"²⁴ 1815 ve 1945'in başarı, 1919'un ise başarısızlık olarak görülmesi, Gerçekçilere özgü bir yaklaşım değildir. Liberal kurumsalcı yazarlar da aynı tasnifi, hatta daha vurgulu bir şekilde, desteklemektedirler.²⁵ Bu analizlerde ortak öneri, 1989 sonrası barışın, 1919 gibi zayıf temellere değil, 1815 ve 1945'te olduğu gibi sağlam temellere dayanmasıdır. Somut olarak gerek Gerçekçi gerekse liberal kurumsalcı yaklaşımlarda amaç, bir yandan Rusya'nın silahsızlanmasını bir yandan da yoğun siyasi ve ekonomik destekle Rusya'nın Batı-merkezli uluslararası sistemin gönüllü ve sürekli bir parçası haline gelmesini sağlamaktır.

²⁰ Örneğin, Gaddis, "NATO Enlargement".

²¹ Ibid.

²² Edward Hallett Carr, *Yirmi Yıl Krizi (1919–1939)*, Can Cemgil (Çev.), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

²³ Gaddis, "NATO Enlargement", s.145–6.

²⁴ Ibid. s.146.

²⁵ G. John Ikenberry, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*, Princeton, Princeton University Press, 2001. Bu kitabın 4, 5 ve 6. bölümleri sırasıyla 1815, 1919 ve 1945 barışlarını, 7. bölümü ise Soğuk Savaş sonrasını ele almaktadır.

Yeni Gerçekçi yaklaşıma göre, NATO'nun genişlemesinin mevcut üye ülkelerin güvenliğini arttırmak ya da askeri harcamalarını azaltmak doğrultusunda bir yararı olmayacağı gibi, Rusya'nın düşmanlığını kazanmanın yanı sıra yeni üye ülkelerin görece zayıf orduları, yakın tehditler ve istikrarsız bölgelere sınırdaşlığı nedeniyle NATO için bir güvenlik riski yaratma ve askeri harcamalarda artışa sebep olma ihtimali yüksektir. Yaşayan en önemli Yeni Gerçekçi olarak bilinen John Mearsheimer, 1990 yılında yayınladığı "Geleceğe Dönüş" makalesinde, başlıca işlevi Batı'yı Sovyet tehdidinden korumak olan NATO'nun, SSCB'nin çöküşüyle beraber dağılması gerektiği beklentisini ifade etmiştir.²⁶ NATO'nun genişlemesinin Gerçekçi perspektiften mantıksızlığını özetleyen Andrew Kydd, sebepleri üç ana eksene indirir: Birincisi, Rus tehlikesi 1920'lerden bu yana en düşük seviyesine inmiştir. İkincisi, NATO'nun genişlemesi mevcut üyelere hem mali olarak hem de yeni üyeleri savunma riski dolayısıyla gereksiz bir yük oluşturacaktır. Üçüncüsü, bu yeni üyelerin ortak savunma ve caydırıcılık alanlarında NATO'ya nasıl bir katkıları olacağı belirsizdir.²⁷ Bu doğrultuda 1999'daki ilk genişlemede üyeliğe kabul edilen Macaristan'ın durumuna dikkat çeken Kydd, başka hiçbir NATO ülkesine komşu olmadığı gibi denize çıkışı da olmayan bu ülkenin tam bir stratejik yük olacağına, ittifakın üyesi olmayan Avusturya, Sırbistan ve Slovakya gibi ülkelerin topraklarını ihlal etmeden savunulmasının mümkün olmadığına dikkat çekmiştir.²⁸

Burada bir parantez açarak belirtmek gerekir ki NATO'ya katılmak isteyen, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya gibi ülkelerin katılma istekleri hem Yeni Gerçekçi hem de Yeni Liberal perspektiflerden akılcı bir şekilde açıklanabilmektedir.²⁹ Her ne kadar Kenneth Waltz'ın "güçler dengesi" kuramına göre, Doğu Avrupa ülkelerinin daha güçlü olan Batı ittifakına değil de Rusya'yla ittifaka meyletmesi gerekiyor da,³⁰ Stephen Walt'ın ortaya koyduğu şekliyle "tehditler dengesi" kuramına göre Doğu Avrupa ülkelerinin tehdit olarak gördükleri Rusya'ya karşı tehdit olarak görmedikleri Batı ittifakını tercih etmeleri beklenen bir davranıştır.³¹ Fakat açıklanmaya muhtaç ve son tahlilde belirleyici olan, nispeten küçük bu ülkelerin ittifaka katılma ihtiyakı değil ittifakın tartışmasız lideri ve finansörü olan ABD'nin, Rusya'yı karşısına almak pahasına bu yeni üyeleri ittifaka davet ve kabul etmesidir.

Yeni Gerçekçiliğin açıklayamadığı NATO'nun genişlemesini, Yeni Liberal yaklaşımların açıklaması daha da zordur. Öyle ki, nisbi kazanımlara dayanan Yeni Gerçekçi bakış açısına nazaran mutlak kazanımların kayıplarla karşılıklı değerlendirilmesine dayanan Yeni Liberal açıfdan bakıldığında, üyelere ucuz fiyata güvenlik sağlayan NATO kulübüne, uzun sınırları, zayıf orduları ve az gelişmiş ekonomileriyle katılacak

²⁶ John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War", *International Security*, Cilt 15, No.1, s.5, bilhassa ilk dipnotta irdelenen senaryo.

²⁷ Andrew Kydd, "Trust Building, Trust Breaking: The Dilemma of NATO Enlargement", *International Organization*, Cilt 55, No.4, Güz 2001, s.804.

²⁸ Ibid. s.805.

²⁹ Frank Schimmelfennig, "NATO Enlargement: A Constructivist Explanation", *Security Studies*, Cilt 8, No.2-3, 1998, s.203-6.

³⁰ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979.

³¹ Walt'ın 20.yüzyılın ikinci yarısında Ortadoğu'daki ittifak örgülerinde gözlemlediği "tehditler dengesi" fikri ve ittifakların kökenlerine ilişkin kuramı için bkz., Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, Ithaca, Cornell University Press, 1987.

olan Doğu Avrupa ülkeleri mevcut üyeler için ancak mutlak bir kayba karşılık gelebilir.³² İlk aşamada üç ülkeyi kapsayacak genişlemenin maliyeti 30 ile 125 milyar ABD doları arasında tahmin edilmişti ki bu ciddi miktar mevcut üyeler açısından genişlemenin somut maliyetinin ancak bir boyutunu ifade eder.³³ Dahası, Polonya ve Macaristan'ın katılımı ittifakın doğu sınırını büyük oranda uzatacak, dolayısıyla yeni üyeler ortak güvenlik kalkanından orantısız (ortalamanın oldukça üzerinde) bir seviyede istifade ederken, mevcut üyelerin güvenliğine büyük bir faydaları olmayacaktır.³⁴ Burada Danimarka veya İngiltere gibi savunması görece kolay, müreffeh ve modern bir ordusu olup ittifaka finansal ve askeri destek veren mevcut üyelerin Macaristan ve Polonya gibi istikrarsız bölgelere komşu, yoksul ve askeri açıdan zayıf ülkelerin ittifaka katılmasından nasıl bir fayda sağlayabileceklerini düşünmek yeterlidir. Kısacası, Yeni Liberal yaklaşımlar da NATO'nun genişlemesini akılcı olmayan bir hata, mevcut üyeler için zararlı ve gereksiz bir risk ve maliyet olarak yorumlamaya elverişlidir. Bu muammayı açıklamaktaki başarısızlıkları, hem Yeni Gerçekçiliğin ve hem de Yeni Liberalizmin neşet ettiği akılcı arkaplana dair bir soruna işaret ediyor olabilir.

Bu bağlamda, "Demokratik Barış" kuramının özellikle Demokrat Partili Amerikan siyasetçileri ve dışişleri bürokratları nezdinde etkili olduğu söylenebilir.³⁵ Rusya ve NATO genişlemesi konusunda Bill Clinton'ın Oxford'dan oda arkadaşı ve başkanlığı döneminde sekiz yıl dışişleri bakan yardımcılığını yapmış olan Strobe Talbott, birinci genişlemenin gerçekleştiği 1990'larda ABD hükümetinde Rusya konusunda en bilgili uzmandı.³⁶ Halen *Brookings Institute*'ün başkanlığını yürüten Talbott'un, dışişleri bakan yardımcılığı yaptığı dönemde demokrasinin yayılmasının gerçekten de Amerikan ulusal çıkarına olduğunu ısrarla savunan ve Demokratik Barış Kuramının varsayım ve beklentilerine inanan bir dış politika bürokratu olduğunu görüyoruz.³⁷ Öte yandan Talbott'un Rusya'ya karşı dostane ve yardımsever tavrından dolayı bazıları tarafından açıkça Rus ajanlığıyla bile suçlanacak kadar Rusya yandaşı bir siyasetin taraftarı olduğu da bilinmektedir. Yazının başında "büyük muamma" olarak ifade ettiğimiz NATO'nun Rusya'yı dışlamak ve kızdırmak pahasına genişlemesinin açıklaması Talbott olamaz. Her ne kadar Demokratik Barış Kuramı'na çok yakın dursa da, Yeni Gerçekçiler gibi Talbott da ABD'nin önceliğinin Rusya olduğunu (*Russia first*) düşünen bir siyasetçi olarak bilinmektedir.

³² Schimmelfennig, "NATO Enlargement", s.208.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Bruce M. Russett, *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World*, Princeton, Princeton University Press, 1993. Demokratik Barış kuramının eleştirel bir tartışması için, bkz., Michael E. Brown, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Der.), *Debating the Democratic Peace*, Cambridge, MIT Press, 1996.

³⁶ Strobe Talbott, *The Russia Hand: A Memoir of Presidential Diplomacy*, New York, Random, 2003.

³⁷ Strobe Talbott, "Democracy and the National Interest", *Foreign Affairs*, Cilt 75, No.6, Kasım/ Aralık 1996, s.47-63.

NATO'nun Genişlemesine İnşacı Yaklaşımlar: *Uluslararası Toplumsallaşma ve Meşruiyet Kaygısı*

Yeni Liberal ve Yeni Gerçekçi yaklaşımların bu büyük muammayı açıklamaktaki başarısızlığından istifade eden İnşacı yazarlar, NATO'nun genişlemesini açıklamakta görece daha başarılı olurken, bu ekolden hareketle yazılan eserler literatürde konuyla ilgili kuramsal boşluğu doldurmuş gözükmektedir. Örneğin Schimmelfennig, ABD, NATO ve aday ülke liderlerinin söylem analizine giriştiği çalışmasında, genişlemenin bir “uluslararası toplumsallaşma” olarak anlaşılabilirliğini iddia eder.³⁸ Schimmelfennig'in kuramsal çerçevesinden anlaşıldığı şekliyle uluslararası ortak kimlik (*collective identity*)³⁹ ve uluslararası toplumsallaşma⁴⁰ fikirlerinin kaynakları inşacılığın önemli kuramcılarında biri olan Alexander Wendt'in çalışmalarında bulunabilir.⁴¹ “İnşacılık uluslararası organizasyonların kökenlerinin ve tabiatının olduğu kadar amaçlarının ve prosedürlerinin de, problem çözmeye yönelik faydacı taleplerden çok, uluslararası camianın meşruiyet ve uygunluk standartları tarafından belirlendiğini varsayar.”⁴² Schimmelfennig'in inşacı uluslararası ilişkiler yazınından damıttığı bu tanımda “uluslararası organizasyonlar” sözcüğünü “kurumlar” ile değiştirmek, bu tanımın sosyolojik kurumsalcılığın tüm kurumlar için ortaya koyduğu tanımın neredeyse aynısı olduğunu gösterir.⁴³

Eğer sosyolojik kurumsalcılığın ve inşacılığın iddia ettiği gibi uluslararası organizasyonlar da dâhil tüm kurumlar en başta meşruiyet ve uygunluk kistaslarına göre amaçlarını, araçlarını ve süreçlerini belirliyorlarsa, NATO'nun genişlemesinin de ittifakın kendi meşruiyetini dayandırdığı söylem tarafından belirlenmesi beklenir. NATO liderlerinin ve üyeliğe başvuran aday ülke liderlerinin söylem analizinden yola çıkarak, aday ülkelerin liberal demokratik Batılı değerlere yaklaştıkları derecede üyeliklerinin olası ve hatta zaruri hale geldiğini savlayan Schimmelfennig, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın kabul edilip, Romanya ve Slovakya'nın reddedilmesini, bu son ikisinin siyasi ve ekonomik olarak Batılı değerlerden hayli uzak olmasına bağlamaktadır.

NATO ilk yeni üyeleri olarak Çek Cumhuriyeti, Macaristan, ve Polonya'yı seçti çünkü bu üç ülke diğer Orta-Doğu Avrupa ülkelerine göre Batılı değerleri ve normları içselleştirmekte daha ileriydi. Bunlar Batı Avrupa'ya sadece coğrafi olarak değil, ortak tarih ve siyasal kültür olarak da en yakın olanlardır.⁴⁴

Bu yaklaşım, AB'nin genişlemesinin Batı Hıristiyanlığının sınırlarında duracağını

³⁸ Schimmelfennig, “NATO Enlargement”, s.209–234.

³⁹ Ibid. s.210, dipnot 32'de belirtilen, Alexander Wendt, “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, Cilt 88, No.2, Haziran 1994, s.384–96.

⁴⁰ Yine Schimmelfennig, “NATO Enlargement”, s.210, dipnot 32'de de belirtilen, Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of It. The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Cilt 46, No.2, Bahar 1992, s.391–425.

⁴¹ Bu fikirlerini bir araya getirdiği kitabı için bkz., Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, New York, Cambridge University Press, 1999.

⁴² Schimmelfennig, “Nato Enlargement”, s.210.

⁴³ Sosyolojik kurumsalcılık için, bkz. Hall ve Taylor, “Political Science and the Three Institutionalisms”; Immergut, “Theoretical Core of the New Institutionalism”.

⁴⁴ Schimmelfennig, “NATO Enlargement”, s.218.

iddia eden Samuel Huntington'ın “medeniyetçi” yaklaşımına tehlikeli fakat kanımca yüzeysel bir benzerliği de barındırmaktadır.⁴⁵ Mamafih, Schimmelfennig, Slovenya'nın diğer üç ülkeyle beraber ittifaka ilk genişlemede kabul edilmemesinin kuramı için ciddi bir karşıt örnek teşkil ettiğini teslim ediyor.⁴⁶ Bu gibi karşıt örneklerle inşacı yaklaşımın eleştirisi çerçevesinde değinilecektir.

İnşacılığın önemli kuramcılarında Emanuel Adler,⁴⁷ NATO'nun genişlemesi sorunsalıyla ilgilenmiş, bu genişlemeyi NATO'yu bir “pratik ve kendine hâkim olma” cemaati olarak kavramsallaştırarak açıklamaya çalışmıştır.⁴⁸ Pratik cemaati fikrini geliştirirken Pierre Bourdieu'nün pratik kuramı⁴⁹ ve pratik mantığından⁵⁰ etkilenen Adler, tezinin diğer ayağı konusunda, “kendine hâkim olma”yı medenileşme sürecinin esas “genetik” materyali olarak gören Norbert Elias'a borçlu olduğunu belirtir.⁵¹

Bu anlamda bir güvenlik işbirliği pratiğinin Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın temelini atan Helsinki süreciyle (1975) başladığını iddia eden Adler, Stockholm (1986–90) ve Viyana (1990–99) belgeleriyle ve Paris Şartıyla (1990) bu güvenlik rejiminin pekiştirdiğini vurgular.⁵² İddiasının devamında, Wallander'ın NATO genişlemesiyle ilgili çalışmalarına atıfla,⁵³ 1994'te başlatılan Barış için Ortaklık (*Partnership for Peace*—BiO) programının, bu norm ve değerlerin yerleşmesinde ve üye olmayan ortakların NATO'nun güvenlik işbirliği pratiği yoluyla şekillendirilmesinde kilit rol oynadığını belirtir.⁵⁴ İnşacı yaklaşımların eleştirisine geçmeden önce, NATO'nun genişlemesinin oyun kuramı açısından eski ve yeni üyeler arasında bir güven inşası olarak da analiz edildiğini ve bu perspektife göre ittifaka giriş kastaslarının sıkılaştırılmasının hem üyeler arası güven tesisini arttıracığının, hem de Rusya'nın güven kaybını azaltacağıının iddia edildiği belirtilebilir.⁵⁵

⁴⁵ Samuel P. Huntington, “The Clash of Civilizations?”, *Foreign Affairs*, Cilt 72, No.3, Yaz 1993, s.22–49.

⁴⁶ Schimmelfennig, “NATO Enlargement”, s.220.

⁴⁷ İnşacı yazınına önemli katkularına bir örnek için bkz. Emanuel Adler, “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, *European Journal of International Relations*, Cilt 3, No.3, Eylül 1997, s.319–363.

⁴⁸ Emanuel Adler, “The Spread of Security Communities: Communities of Practice, Self-Restraint, and NATO's Post-Cold War Transformation”, *European Journal of International Relations*, Cilt 14, No.2, 2008, s.195–230.

⁴⁹ Ibid. s.203; Pierre Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice*, New York, Cambridge University Press, 1977.

⁵⁰ Pierre Bourdieu, *The Logic of Practice*, New York, Cambridge University Press, 1990.

⁵¹ Adler, “The Spread of Security Communities”, s.205.

⁵² Ibid. s.207.

⁵³ Celeste A. Wallander, “Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War”, *International Organization*, Cilt 54, No.4, 2000, s.705–35.

⁵⁴ Adler, “The Spread of Security Communities”, s.209; Wallander, “Institutional Assets”, s.730.

⁵⁵ Kydd, “Trust Building, Trust Breaking”, bilhassa bu tavsiyelerin yer aldığı s.821–2.

İnşacı, Yeni Gerçekçi ve Yeni Liberal Yaklaşımların Eleştirisi: Genişleme Dalgaları Arasındaki Tutarsızlıklar ve NATO Üyelerinin Çatışan Tercihleri

Yeni Gerçekçi ve Yeni Liberal yaklaşımların NATO'nun genişlemesini açıklayamayıp, bunu bir hata olarak gördüklerini belirtmiştik. Kendi varsayımları içinde bu hatanın sebeplerini açıklayamamakla beraber, Yeni Gerçekçiler bu hata veya sapmanın sebebi hakkında değişik fikirler öne sürmüşlerdir. Gaddis, James Goldgeier'in eserine atıfla,⁵⁶ Başkan Bill Clinton'ın Washington'daki Soykırım Müzesi'nin açılışında Çek Cumhuriyeti ve Polonya liderleri Vaclav Havel ve Lech Walesa'yla yaptığı sohbet sırasında onların NATO'ya girme konusundaki yoğun istek ve hevesinden etkilendiğini vurguluyor. NATO genişlemesinin bu noktadan sonra Clinton için bir sabit fikir olduğunu, fakat Clinton'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake ve Avrupa İşlerinden Sorumlu Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke'un da konuyu sürekli gündemde tutarak ve hatta NATO'nun genişlemesinin resmi devlet politikası olduğunda (öyle olmadığı halde) ısrar ederek bu sonuca sebep olduklarını iddia ediyor.⁵⁷ Mearsheimer, NATO'nun dağılacağını öngördüğü makalesinde aynı zamanda, "NATO'nun üst kademelerinde ittifakı Soğuk Savaş sonrasında da devam ettirmek konusunda ciddi bir destek olduğunu" gözlemledikten sonra, NATO'nun devamının olası tek meşruiyet kaynağının Almanya'yı kontrol altında tutmak olabileceğini savlıyor.⁵⁸ Oysa gerek Gaddy ve Goldgeier'in, gerekse Mearsheimer'in NATO'nun genişlemesinin sebepleri üzerine ortaya koydukları bu tahminler, bu yazarların aksi takdirde sistematik yaklaşımlarıyla tezat oluşturacak derecede rastlantısal ve birey odaklı gözükmektedir. Şüphesiz NATO'nun 20 yıl boyunca genişlemesi gibi makro-siyasal bir süreci açıklayan yegâne ya da başlıca faktör, Clinton, Lake ve Holbrooke'un şahsi temayülleri olamaz. Fakat burada Yeni Gerçekçileri eleştirirken insafı olmak gerekir çünkü aslında bu yazarlar Yeni Gerçekçi yaklaşımın NATO'nun genişlemesini açıklayamadığını teslim etmişler ve yukarıda sayılan kişisel ve diğer faktörleri de kuramsal düzlemde beklenmeyen, normatif olarak da olmaması gereken bir sonucu açıklamak için ortaya atmışlardır. Clinton ya da Holbrooke'un şahsi kanaatlerinin Yeni Gerçekçi kuramda merkezi bir yeri veya rolü yoktur.

Oysa inşacı yazarlar NATO'nun genişlemesini başarılı bir şekilde açıkladıkları kanısındadırlar. Dolayısıyla inşacı tezlerdeki tutarsızlıklar veya karşıt delil olarak kullanılabilecek vakalar doğrudan bu yaklaşımın temel kuramsal iddialarını ve bal altında bırakacağından, etraflıca ele alınmaları gerekir. Acaba inşacı yazarlar NATO'nun genişlemesini açıklamakta iddia ettikleri kadar başarılı mıdır? Gerek kuramsal gerekse empirik düzlemde o kadar da başarılı olmadıklarına ilişkin birtakım emareler mevcuttur.

Birincisi, yukarıda değinilen inşacı yazın çoğunlukla Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'yı içeren ve 1999 yılında tamamlanan Soğuk Savaş sonrasında ilk NATO genişlemesi (ittifak tarihindeki dördüncü genişleme) üzerinedir. Oysa NATO daha

⁵⁶ James M. Goldgeier, "NATO Expansion: The Anatomy of a Decision", *Washington Quarterly*, Cilt 21, No.1, Kış 1998, s.85-102.

⁵⁷ Goldgeier, "NATO Expansion'den aktaran Gaddy, "NATO Enlargement", s.148.

⁵⁸ Mearsheimer, "Back to the Future", s.5-6, n.1.

sonra iki defa (2004 ve 2009 tarihlerinde) daha genişlemiştir. Bu genişlemelerde NATO üyeliğine kabul edilen ülkeler⁵⁹ inşacı yazarların kurguladığı sebep-sonuç ilişkileriyle ve beklentileriyle tezat oluşturmaktadır. Beşinci ve altıncı genişlemeden örneklerle bu sorunu somutlaştıralım. Schimmelfennig, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın 1999'da üyeliğe kabul edilip Romanya ve Slovakya'nın reddedilmesini kendi kuramının beklentileriyle uyum içinde, inşacı paradigmayı doğrulayan deliller olarak kabul ederken “bunlar (Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya) Batı Avrupa'ya sadece coğrafi olarak değil, ortak tarih ve siyasal kültür olarak da en yakın olanlardır,”⁶⁰ diyordu. Bu durumda Romanya, Slovakya ve beş ülkenin daha, sadece beş yıl sonra NATO'ya kabul edilmesini Schimmelfennig'in inşacı yaklaşımıyla açıklamak mümkün müdür? Beş yıl gibi kısa bir sürede Romanya, Slovakya ve Bulgaristan gibi ülkeler Batı Avrupa'ya “ortak tarih ve siyasal kültür olarak” yakınlık konusundaki açıklarını kapatmış, 1999 yılında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti kadar Batılı değerleri benimsemişler midir? Bunlardan beş yıl sonra NATO'ya kabul edilen Arnavutluk, on yıllık süreçte (1999–2009) Batı Avrupa siyasal kültürüne Çek Cumhuriyeti kadar eklenmiş, uluslararası sosyalleşmesini aynı seviyeye getirmiş mi kabul edilmelidir? Bu sorulara olumlu yanıt vermek hayli güçtür. Bu da Schimmelfennig'in temeline uluslararası toplumsallaşmayı yerleştirdiği inşacı yaklaşımının NATO'nun genişlemesini açıklamakta iddia ettiği kadar başarılı olmadığını işaret etmektedir. Kısacası inşacılık, 1999'daki dördüncü genişlemenin ötesine geçildiğinde ikna ediciliğini büyük ölçüde kaybetmektedir.

İkincisi, NATO üyesi ülkelerin genel olarak genişleme konusunda ve özel olarak hangi ülkelerin ve ne zaman üyeliğe kabul edilecekleri konusunda, hemfikir olmayışıdır ki, bu da türdeş bir güvenlik camiası ve güvenlik işbirliği pratiği varsayan inşacı yazarlar için bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunu ise inşacıların en çok üzerine eğildikleri dördüncü genişlemeden örneklerle somutlaştıralım. İnşacılar, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın dördüncü genişleme dışında bırakılmasına kuramsal önem atfetmişler, bunun var olan güvenlik camiası ve işbirliği pratiğine dair çıkarımlarından bahsetmişlerdir. Oysa 1999'daki genişleme dışında bırakılan bu ülkelerin üyeliğe kabul edilmesi için Fransa başta olmak üzere bazı NATO üyeleri lobi yapmış, fakat bu çabaları ABD'nin karşıt görüşünde ısrarı sonucu başarısız olmuştur. Öyleyse, NATO camiasının ortak değerlerini ve güvenlik işbirliği pratiğini yansıtan görüş, Fransa, Türkiye ve diğer bazı üyelerin, Romanya'nın ittifaka dâhil olması yönündeki görüşleri midir yoksa ABD'nin, sonunda resmi görüş haline gelen, karşıt görüşü mü? Bu makalede incelediğimiz inşacılar, NATO'nun resmi kararı olmasından hareketle ikinci görüşe meyletmişlerse de ittifak içindeki bu gibi ihtilaflar, yekpare bir güvenlik camiasından da, güvenlik işbirliği pratiğinden de söz etmenin güçlüğüne ortaya koymaktadır.

Üçüncüsü, başta ABD olmak üzere NATO üyelerinin zaman içinde tercihlerinde gerçekleşen gözle görülür farklılık ve tezatlar da inşacı yaklaşımla yeterince açıklanamamaktadır. Bu açıdan, süreçte belirleyici rol oynamış çarpıcı iki somut örnek, ABD ve Fransa'nın NATO'nun genişlemesine ilişkin tutumlarıdır. 1990'lı yıllarda

⁵⁹ 2004'teki (beşinci) genişlemede Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya, 2009'daki (altıncı) genişlemede Arnavutluk ve Hırvatistan NATO'ya kabul edilmiştir.

⁶⁰ Schimmelfennig, “NATO Enlargement”, s.218.

ABD genişlemeyi üç ülkeye sınırlandırmaya, mümkünse geciktirmeye ve hatta Rusya'yı sürece dahil etmeye çalışırken, Fransa ilk genişlemeye beş hatta altı ülkeyi dahil etmeyi öneriyordu. Oysa 2009 yılına gelindiğinde ABD'nin Ukrayna ve Gürcistan'ı NATO'nun genişleme hamlesine dâhil etmek için sarf ettiği fevkalade çabaya rağmen Fransa'nın azim ve kararlılıkla genişlemenin Arnavutluk ve Hırvatistan'la sınırlandırılmasını başardığını görüyoruz. Bu muazzam değişimi açıklamakta inşacı yaklaşım yetersiz kalmaktadır. Dördüncüsü, inşacı yaklaşım, güvenlik işbirliği pratiğinin çıkış noktası olarak konumlandığı Helsinki sürecini başlatan ve aktif rol oynayan Sovyetler Birliği'nin mirasçısı Rusya'nın neden NATO'nun dışında kaldığını ve hatta NATO genişlemesinin neden tekrar bir Rus-Amerikan gerginliği üzerinden kurgulandığını açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

NATO'nun genişlemesine ilişkin olarak, Yeni Gerçekçi ve Yeni Liberal yaklaşımların olduğu gibi inşacı yaklaşımların da açıklamakta yetersiz kaldığı bu dört boyutu çok daha iyi açıkladığını düşündüğüm, ABD ve Rusya'daki iç siyasal dinamiklerin çakışmasına dayanan tezimi, ana hatlarıyla bir sonraki bölümde özet halinde sunacağım. Bunu yaparken, 1993'ten 2009'a dek konuyla ilgili olarak *New York Times* başta olmak üzere yayınlanan haber ve yorum içerikli yüzlerce gazete makalesini, karşılaştırmalı siyasal tarihsel analizde⁶¹ çokça başvurulan "süreç izleme"*(process-tracing)*⁶² yöntemini kullanarak, NATO genişlemesinin seyrine dair sebep-sonuç ilişkilerini ortaya çıkarma amacını güderek analiz edeceğim.

ABD ve Rusya'da İç Siyasal Dinamiklerin Çakışması ve NATO Genişlemesi: Clinton-Yeltsin Döneminden Bush-Putin Dönemine Kutuplaşan İlişkilerin Anatomisi

Mikhail Gorbaçov'un 1985 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin genel sekreteri seçilmesini müteakip, iç politikada kademeli olarak başlattığı ekonomik (*perestroika*) ve siyasi (*glasnost*) reformlarla⁶³ eşzamanlı olarak dış politikada Brejnev doktrininden⁶⁴ vazgeçmesi, 1975'te imzalanan Helsinki Nihai Senedi'nin amacı olan yumuşama (*détente*) sürecinin esaslı bir şekilde başlamasına neden oldu. Gorbaçov reformlarıyla sosyalist sistemi sona erdirmek istememiş, daha ziyade Kruşçev döneminde başlayan fakat Brejnev döneminde akamete uğrayan Stalinizm'in tasfiyesini tamamlamayı arzulamıştır. Gorbaçov'un, reformlarının meşruiyeti için bir çeşit köktenci Leninizm'e dayanarak

⁶¹ Karşılaştırmalı siyasal tarihsel analiz için bkz., James Mahoney ve Dietrich Rueschemeyer (Der.), *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*, New York, Cambridge University Press, 2003.

⁶² Bu yöntemle ilgili olarak, bkz., Alexander George ve Andrew Bennett, *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*, Cambridge, MIT Press, 2005. Bu yöntemi kullanan bir çalışma örneği için, bkz. Şener Aktürk, "Regimes of Ethnicity: Comparative Analysis of Germany, the Soviet Union/Post-Soviet Russia, and Turkey", *World Politics*, Cilt 63, No.1, Ocak 2011, s.115-164.

⁶³ Moshe Lewin, *The Gorbachev Phenomenon*, Berkeley, University of California Press, 1991.

⁶⁴ Leonid Brejnev zamanında ilan edilen ve SSCB'nin sosyalizmin tehlikede olduğu herhangi bir ülkeye askeri müdahale hakkı olduğundan hareketle, 1968'de Çekoslovakya'ya ve 1979 sonunda Afganistan'a yapılan askeri müdahalelerin gerekçesini oluşturan dış politika doktrini.

demokratik ve çoğulcu bir sosyalizme ulaşmayı hedeflediği konusunda akademik otoritelerin çoğunluğu hemfikirdir.⁶⁵ Gorbaçov'un vizyonunda dış politikadaki tavizler iç politikada yapılması gereken reformlar için gerekli manevra alanı yaratmaktan başka, "Vancouver'dan Vladivostok'a uzanan dost ülkeler camiası yaratmayı" da hedefliyordu.⁶⁶

"Vancouver'dan Vladivostok'a" söylemi liberal Sovyet ve Sovyet sonrası Rus entelijansiyası için önemliydi ve NATO genişlemesi konusunda daha sonra Rusya'nın takınacağı tutuma ilişkin ipuçlarını içeriyordu. Bu söylem, Helsinki ruhuyulu uyumlu, kapitalist ve sosyalist demokrasilerin birarada yaşayabildiği, silahsızlanmanın ve ortak güvenliğin evrensel amaç ve değerler arasında görüldüğü bir gelecek tahayyülüne karşılık gelmektedir. Dolayısıyla, komünizm sonrası Rusya'nın liderleri de, Gorbaçov reformları sayesinde barışçıl bir şekilde sonlanan Soğuk Savaş'ın sonrasında, güvenlik ve işbirliği örgütlerinin, varlıklarını devam ettirseler dahi, *Rusya dâhil olmak üzere* tüm sosyalist coğrafyayı kapsayacağı beklentisindeydiler. Bilhassa Yeltsin'in birinci başkanlık döneminde (1991–1996) öne çıkan ve dışişleri bakanı Andrey Kozirev'le özdeşleşen Batıcı/liberal ekolün siyasi yönelimi, Rusya'nın tüm Atlantik ve Batı/Avrupa örgütleriyle uyum sağlayacağı varsayımına dayanıyordu. Bu ekol kısa sürede hem Rusya'daki iç siyasal hem de NATO/Batı cephesindeki dış siyasal tepkilerin sonucu olarak hayal kırıklığına uğradı ve Rus dış politikası yeni bir kimlik krizine girdi. Bu kriz ise Yeltsin'in ikinci döneminde (1996–2000) öne çıkarmak zorunda kaldığı ve istihabarât şefliği, dışişleri bakanlığı (1996–1998), ve başbakanlık (1998–1999) görevlerini verdiği Yevgeni Primakov'la özdeşleşen çok taraflı yaklaşım (*multilateralism*) ve Avrasyacı yönelimle çözüldü. Rusya bir daha 1990'ların başındaki liberal/Batıcı siyasete geri dönmedi. NATO'nun genişlemesinde Rusya'nın dışlanarak diğer pekçok eski sosyalist cumhuriyetin ittifaka dâhil edilmesi, Rusya içindeki milliyetçi, komünist ve Batı-karşıtı bloğun beklentileriyle örtüşür mahiyette olduğu için onların elini güçlendirirken liberallerin pozisyonunu zayıflattı. Kısaca, erken Yeltsin döneminde Atlantik İttifakı ve Batı'yla bütünleşmek konusunda gözlenen iyimserlik ve heves, kademeli olarak azaldı ve Rusya 21.yüzyıla giderek NATO-karşıtı bir pozisyona sürüklenecek girdi ki 2008 Rusya-Gürcistan savaşıyla bu karşıtlık zirveye çıktı. Fakat Rusya, gerek 2003 Irak Savaşı sürecinde, gerekse Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliği konularında, NATO'yu bölerek kıta Avrupa'sının büyük güçleri Fransa ve Almanya'yı ABD'ye muhalif olarak kendi safına çekebilmiştir.

ABD'deki iç siyasal gelişmeler de 1990'ların başında Rusya'yla ittifaka varabilecek bir iyimserlikten tedrici bir şekilde uzaklaşıp, yıldan yıla artan kutuplaşma sonucu 2008'de neredeyse Gürcistan üzerinden silahlı çatışmaya varabilecek bir gerginliğin altyapısını oluşturur mahiyettedir. ABD tarihinde en liberal başkanlardan biri sayılabilecek Clinton'ın, bilhassa birinci döneminde (1992–1996, ki bu dönem neredeyse birebir Yeltsin'in birinci dönemiyle örtüşmektedir), Rusya'yla işbirliği arayışları, Rus Duma'sındaki komünist ve aşırı milliyetçilere benzer bir şekilde Rus-Amerikan işbirliğine son derece kuşkuyla yaklaşan ve NATO'nun Rusya'yı dışlamak pahasına genişlemesini savunan Cumhuriyetçi Parti'nin gitgide güçlenerek 1994'te Kongre'yi, 2000 yılında da Başkanlığı kazanmasıyla beraber yerini giderek kutuplaşma, gerginlik ve hatta örtülü çatışmaya bırakmıştır.

⁶⁵ Ibid. ve örneğin, George W. Breslauer, *Gorbachev and Yeltsin as Leaders*, New York, Cambridge University Press, 2002.

⁶⁶ Breslauer, *Gorbachev and Yeltsin*, s.71.

Bu makalenin temel savı, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişlemesinin en önemli sebeplerinden birinin, maalesef şimdiye dek üzerinde fazla durulmamış olan, ABD ve Rusya'nın iç siyasal dinamiklerinin çakışması ve çatışması olduğudur. Amerikan ve Rus iç siyasal gelişmeleri, örneğin, NATO'nun neden büyük mücadeleler ve müzakereler sonucu 1999'da sadece üç ülkeyi kabul edebildiği halde, 2004'de yedi ülkeyi birden ittifaka dâhil edebildiğini Yeni Gerçekçi, Yeni Liberal ve inşacı yaklaşımlardan daha iyi açıklayabilir. Yine bu minvalde, 1999 genişlemesinde Fransa NATO'nun daha fazla ülkeyi üyeliğe kabul etmesinde ısrar eder ve ABD tarafından engellenirken, sadece on yıl sonra, ABD'nin NATO'nun daha fazla ülkeyi kabul etmesinde ısrar ederken Fransa ve Almanya tarafından engellenmesi gibi ironik ve paradoksal bir tersyüz oluşu, ABD ve Rusya'nın iç siyasal gelişmeleri, Yeni Gerçekçi, Yeni Liberal ve inşacı yaklaşımlara göre çok daha iyi açıklamaktadır. Bir sonraki bölüm, 1993'den itibaren NATO'nun genişlemesi sürecindeki bu dönüm noktalarını, dönemin haber ve yorum makaleleri aracılığıyla izleyerek, Amerikan-Rus iç siyasal dinamiklerinin önemini göstermeye çalışacaktır.

ABD ve Rusya İç Siyaseti ve NATO'nun Dördüncü Genişlemesi, 1993–1999: Clinton Kongre'ye, Yeltsin Duma'ya Karşı

Boris Yeltsin'in, Rusya'nın lideri olarak Polonya'ya yaptığı ilk ziyarette, bu ülkenin NATO'ya katılma iştiağının ne kadar derin olduğuna bizzat şahit olduğu ve Polonya'nın efsanevi lideri Leh Walesa'yla beraber yayınladıkları bildiriye Yeltsin'in Polonya'nın NATO üyeliği isteğini “anlayışla” karşıladığı haberi uluslararası medyada büyük yankı buldu.⁶⁷ Aynı ziyaret sırasında Rus Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev de Polonya'nın NATO'ya katılımının Rus milliyetçilerini kızdıracığından endişe duymalarına rağmen, katılıp katılmamanın Polonya ve NATO'ya kaldığını, üstelik Rusya'nın kendisine karşı saldırgan olmayan bir NATO'ya itirazı olmayacağını bildirerek Yeltsin'in mesajını pekiştirdi.⁶⁸ NATO üyeliği için Rusya'dan üstü kapalı bir izin alan Polonya'ya en koşulsuz desteği ise ABD'de muhalefette olan Cumhuriyetçi parti veriyordu. Cumhuriyetçilerin Dış İlişkiler Komitesi üyesi, senatör Richard Lugar, “Polonya için hemen ortak üyeliğe taraftarım” derken, “Polonyalılar ekonomik ve askeri anlamda yönlerinin Batı olduğuna inanıyorlar ve şimdi de bunu (NATO üyeliğini) yapmanın mantıklı ve iyi bir zamanı,” diye ekliyordu.⁶⁹ Lugar, Polonyalı ve diğer Doğu Avrupalı seçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Indiana eyaletini temsil ediyordu.

Boris Yeltsin, Polonya ziyaretinin üzerinden iki ay bile geçmeden, bu ziyarette söylediklerinin taban tabana zıddı bir açıklama yaparak, NATO'nun genişlemesine karşı olduğunu açık bir şekilde ilan etti.⁷⁰ Yeltsin, Rusya'nın bu görüşünü ABD Başkanı Clinton, Fransa Cumhurbaşkanı Mitterrand, Alman Şansölyesi Kohl ve İngiltere

⁶⁷ Jane Perlez, “Yeltsin ‘Understands’ Polish Bid for a Role in NATO”, *New York Times*, 26 Ağustos 1993.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Roger Cohen, “Yeltsin Opposes Expansion of NATO in Eastern Europe”, *New York Times*, 2 Ekim 1993.

Başbakanı Major'a gönderdiği bir mektupla dile getirdi.⁷¹ Mektupta ayrıca, Rusya'nın, kendisi de eşzamanlı olarak NATO üyeliğine kabul edilmediği müddetçe, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nin NATO üyeliğini asla tasvip etmeyeceği belirtiliyordu.⁷² Burada dikkat çekici olan, Yeltsin'in mektubunda dolaylı yoldan NATO üyeliği arzusunun dile getirerek, Rusya'da Atlantikçi/Batıcı/liberal olarak bilinen siyasi grubun hedeflediği uluslararası düzeni ifşa etmesidir. "Vancouver'dan Vladivostok'a" söyleminin izdüşümü böylesi liberal vizyonların üstü kapalı olarak bile ifadesine 2000'li yıllarda rastlanmayacaktır.

Yeltsin'in mektubunun gerekli etkiyi yaratmadığı düşünülmüş olacak ki bir ay sonra Rus istihbarat servisi NATO'nun Doğu Avrupa ülkelerini üyeliğe kabul etmesinin Rusya'yı "köklü askeri karşı önemler almaya zorlayacağını ve Batı-karşıtlığını arttıracığını" beyan etti.⁷³ Beyanatın kaynağı, daha sonra dışişleri bakanı ve başbakan da olan, dönemin istihbarat şefi Yevgeni Primakov'du. Acaba Rusya'nın bir ay gibi kısa bir sürede pozisyon değiştirerek NATO'nun genişlemesine sert bir şekilde karşı çıkmasının ardındaki sebep nedir? Yeni Gerçekçi, Yeni Liberal ve inşacı yaklaşımların bu bir aylık değişimi açıklaması neredeyse imkânsızken, Rus iç siyasetine odaklanılması tatminkâr cevaplar sunuyor.

Polonya ziyaretinin hemen ardından, 1 Eylül 1993'te, Yeltsin komünist-eğilimli başkan yardımcısı Rutskoy'u görevden aldığı ilan etti. Parlamento'nun desteğini arkasına alan Rutskoy, Yeltsin'in kararını tanımadığını açıkladı. 21 Eylül'de Yeltsin, anayasa kendisine bu yetkiyi tanımadığı halde, parlamentoyu feshetti. Parlamento bu kararı tanımayarak direnişe geçti ve Yeltsin'i başkanlıktan azlederek Rutskoy'u başkan seçti. Yeltsin'in NATO mektubunun Batı basınına yansıdığı günlerde, 2-4 Ekim tarihlerinde, Yeltsine bağlı askeri birlikler parlamentoyu kuşattı. Tanklar tarafından bombalanan parlamento ateş altında işgal edildi. Böylelikle zaferini tescil eden Yeltsin, Aralık ayında yeni parlamento seçimlerinin ve başkanın güçlerini arttıran yeni anayasanın oylanmasının eşzamanlı olarak gerçekleştirileceğini ilan etti. Öyle görülüyor ki çoğunluğu liberal karşıtı ve komünist olan muhaliflerinin egemen olduğu parlamentoyu mağlup edebilmek için ordunun ve güvenlik güçlerinin desteğine ihtiyacı olan Yeltsin, bu grupların dış politik hassasiyetlerini tatmin etmek için NATO konusundaki görüşlerinde ani ve radikal bir değişikliğe gitmiştir. Rus kamuoyunun da büyük ölçüde NATO karşıtı olması ve Aralık 1993'te anayasa referandumu ve seçimlerin yapılacak olması, NATO'ya karşı çıkışın, Yeltsin'in iç siyasette ihtiyaç duyduğu askeri ve popüler destek için verdiği bir taviz olduğu iddiasını destekler mahiyettedir.⁷⁴

Rusya'nın sert karşı çıkışının Amerikan stratejisi ve NATO planlarındaki etkisi hemen görüldü. Clinton, Rusya'yı daha fazla kışkırtmamak için, NATO üyeliği yerine Doğu Avrupa ülkelerine yönelik olarak şekillendirilmiş bir Barış İçin Ortaklık (BİO-

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ Steven Erlanger, "Russia Warns NATO on Expanding East", *New York Times*, 26 Kasım 1993.

⁷⁴ Rus silahlı kuvvetlerinin bu minvaldeki eğilimi için Cohen, "Yeltsin Opposes Expansion"; Rus kamuoyunun NATO karşıtlığı için, Erlanger, "Russia Warns NATO".

Partnership for Peace) programı önerdi.⁷⁵ Bu açıdan BİO, ABD başta olmak üzere NATO nezdinde Rus iç siyasetine verilen bir taviz olarak görülebilir. Oysa bu, Polonya'nın Rus tehdidi algısını arttırarak, bu ülkenin üyelik talebini şiddetlendirdi.⁷⁶ Aralık 1993 seçimleri Yeltsin'in yetkilerini arttıran anayasanın onaylanmasını sağladıysa da, Duma (parlamento) seçimlerinin galibi Jirinovski liderliğindeki aşırı milliyetçi Rusya Liberal Demokrat Partisi (LDPR), ikincisi ise Zyuganov liderliğindeki komünist Rusya Federasyonu Komünist Partisi (KPRF) oldu ki her ikisi de Yeltsin'in liberal iç ve dış politikalarının şiddetli muhalifleriydiler. Bu sonuçlara istinaden Strobe Talbott ve Warren Christopher'ın istişarelerini müteakip, ABD dış politikası NATO genişlemesi konusunda tam anlamıyla "yavaş gitme" (*go slow*) siyasetine döndü.⁷⁷ NATO genişlemesi tamamen gündemden çıkmasa da belirsiz bir geleceğe ertelendi ve her halükarda BİO'nun yanında gölgede kaldı. Süreci hızlandırma çabaları başarısızlığa uğrayan Polonya'nın bu dönemde AB'yle ilişkilerini geliştirmeye yoğunlaştığı, hatta Polonya'nın son komünist lideri Jaruzelski'nin bile Mart 1994'te Rusya'nın Polonya'yı ilelebet bir tarafsız bölge olarak tutma çabalarına karşın ülkesinin Batı'dan güvenlik garantileri almaya ihtiyacı olduğunu vurguladığı bir beyanata verdiği görülmektedir.⁷⁸ Clinton'ın Rus hassasiyetlerine karşı gayet tavizkar olduğu bu dönemde, Rusya, NATO içinde resmi bir pozisyon elde etme arzusunu tekrar dile getirmiştir.⁷⁹

Temmuz 1994'te Polonya'yı ziyaret eden Clinton, NATO konusunda Rusya'ya karşı tavizkar tavrı nedeniyle şüphe ve hayal kırıklığı ile karşılanırken,⁸⁰ tüm ısrarlara rağmen Polonya'ya üyelik konusunda bağlayıcı bir söz vermektense çekinmiş ve muğlak sözlerle Amerikan-Polonya dostluğunu vurgulamıştır.⁸¹ Bu ziyaretten kısa süre önce Rusya'nın Brüksel'de törenle BİO'nun 21. üyesi olarak kabul edilmesi manidardır.⁸² Yüzde 81'i NATO üyeliği isteyen ve yalnızca yüzde 24'ü Rusya'yı dostane bir ülke olarak gören Polonya halkında⁸³ derin hayal kırıklığı yaratan bu duraksama, Batıcı olarak bilinen fakat NATO üyeliği konusunda ilerleme sağlayamayan Dışişleri Bakanı Olechowksi'nin istifa etmesiyle derinleşen bir bunalıma sebep olmuştur.⁸⁴

Fakat Mart-Nisan 1995'e gelindiğinde, her ne kadar Rusya NATO'nun genişlemesinde acele edilmemesi konusundaki uyarılarına devam ediyordysa da,⁸⁵ Clinton'ın Yeltsin'i NATO'nun Rusya karşısı olmadığına iknaya çalıştığını⁸⁶ ve Polonya

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Jane Perlez, "NATO Commitment Sought by Poland", *New York Times*, 12 Aralık 1993.

⁷⁷ Michael Gordon, U.S. "Opposes Move to Rapidly Expand NATO Membership", *New York Times*, 2 Ocak 1994.

⁷⁸ Jane Perlez, "Poland Seeks Ties to the European Union", *New York Times*, 13 Mart 1994.

⁷⁹ William Schmidt, "Russian Clarifies Hopes for a Link with NATO", *New York Times*, 26 Mayıs 1994.

⁸⁰ Jane Perlez, "Poles Will Press Clinton On NATO Membership", *New York Times*, 5 Temmuz 1994.

⁸¹ Douglas Jehl, "Clinton Offers Poland Hope, but Little Aid", *New York Times*, 8 Temmuz 1994.

⁸² Perlez, "Poles Will Press Clinton on NATO".

⁸³ Steven Erlanger, "Five Years Later: Eastern Europe, Post-Communism", *New York Times*, 21 Ekim 1994.

⁸⁴ Jane Perlez, "Poland's Foreign Minister, His Overtures to West Impeded, Resigns", *New York Times*, 15 Ocak 1995.

⁸⁵ Craig Whitney, "Russia Warns Against Haste In Adding Members to NATO", 21 Mart 1995.

⁸⁶ Steven Greenhouse, "Clinton to Tell Yeltsin That NATO is Not Anti-Russian", *New York*

Başbakanı Olesky'in NATO'dan gelecek yıl içinde üyelik sözü almayı beklediğini söyleyecek kadar kendinden emin konuşabildiğini görüyoruz.⁸⁷ Bir yılı aşan bir durgunluk ve hayal kırıklıkları silsilesinin ardından gelen bu ani değişikliği, sadece Yeni Gerçekçi, Yeni Liberal ya da inşacı varsayımlara dayanarak açıklamak çok güçtür. Oysa ABD iç siyasetinin dinamikleri, tatminkâr bir cevabın kaynağı olabilir.

Kasım 1994'te yapılan Kongre seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti 40 yıl aradan sonra Kongre'de çoğunluğu ele geçirdi. Seçim vaatleri arasında NATO'nun hızla genişlemesi de olan Cumhuriyetçiler, 1995'te Kongre'ye geldiklerinde Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve belki de Slovakya'nın ivedilikle NATO'ya kabulü için baskıya başladılar.⁸⁸ Rusya'da aynı yıl Duma seçimleri olacağı ve NATO konusunun Batı-karşısı Komünistlere oy kazandıracığı bilindiği halde, Amerikalı yetkililer, Rusya'yı ikna turlarına başladılar.⁸⁹ Gerçekten 1995 seçimlerini Zyuganov'un liderliğindeki KPRF kazandı ve Yeltsin bir kez daha kendisine son derece muhalif bir Duma'yla karşı karşıya kaldı. Buna rağmen Polonya ve Batı ülkelerinin Rusya'ya taviz vermediği görülmektedir.⁹⁰

ABD Kongresinde Cumhuriyetçilerin çoğunluğa geçmesi genişlemenin ivme kazanması konusunda ilk kırılmayı oluştururken, 1996'da hem Rusya'da hem de ABD'de yapılması planlanan başkanlık seçimleri NATO'nun genişleme sürecini büsbütün hızlandırmıştır. Rusya'da popüler desteği yüzde 10'un altına inen Yeltsin, komünist lider Zyuganov'a karşı seçimi kazanabilmek için ABD başta olmak üzere Batı ülkelerinden milyarlarca dolar borç ve siyasi destek almış, bu süreçte ABD'ye bağımlı hale gelmiştir. Destek umulan sonucu doğurmuş, birinci turda Yeltsin % 35, Zyuganov % 32 oy alırken, ikinci turda Zyuganov'un % 40 oyuna karşın Yeltsin % 54 oyla tekrar başkan seçilmiştir.

Stanford Üniversitesi'nden Condoleeza Rice adlı Rusya uzmanı ve Cumhuriyetçi bir yardımcı doçent, Amerikan başkanlık seçimine dört ay kala *New York Times*'a yazdığı "NATO şimdi büyümeli" adlı makalesinde, Rus başkanlık seçimini Yeltsin'in kazanmasıyla, "Batı artık NATO'nun genişlemesini gerçekleştirebilecek özgürlüğe kavuştu ve bunu etkin bir şekilde yapmalıdır," derken Cumhuriyetçilerin Demokratlar üzerinde bu konuda kurduğu baskının bir örneğini vermiş oluyordu.⁹¹ Bu manada 1996'daki Rus başkanlık seçimi, hem süreç içinde Yeltsin rejimini ABD'ye bağımlı ve borçlu hale getirerek, hem Yeltsin'in zaferi sonucu Rusya'nın bundan böyle komünist veya aşırı milliyetçilerin eline geçmeyeceği düşüncesini pekiştirerek, hem de ABD seçim sürecinde Cumhuriyetçilerin Demokratlar üzerinde baskı kurmasını sağlayarak, NATO genişlemesinin gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur.⁹²

Times, 14 Mart 1995.

⁸⁷ Jane Perlez, "Poland's Premier Is Seeking NATO Membership During 1996", *New York Times*, 6 Nisan 1995.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ R. W. Apple Jr., "The Growth of NATO: Will Moscow Go Along?", *New York Times*, 11 Mayıs 1995.

⁹⁰ "Yeltsin and Pole Meet; Fail to Heal NATO Split", *New York Times*, 10 Nisan 1996.

⁹¹ Condoleezza Rice, "Now, NATO Should Grow", *New York Times*, 8 Temmuz 1996.

⁹² Gerçekten de Yeltsin başkanlığı ikinci defa kazandığı 1996 yılını müteakip en güçlü ve rakipsiz hükümlerlik dönemini yaşadı ve bu dönemde örneğin Kruşçev döneminden beri gündemde olduğu halde bir türlü başarısız pasaport reformunu gerçekleştirerek kimliklerden etnik köken kaydını çıkardı. Rus iç siyasi dengeleri ve bu reform sürecinin detayları için bkz., Sener Akturk, "Passport Identification and Nation-Building in Post-Soviet Russia", *Post-Soviet Affairs*, Cilt 26, No.4, 2010, s.314-341.

NATO'nun genişlemesinin sebepleri arasında, Kasım 1996'da yapılan Amerikan başkanlık seçimleri aynı yılın yaz aylarında tamamlanan Rus başkanlık seçimlerinden daha kritik ve belirleyici olmuştur. Seçime birkaç hafta kala Başkan Clinton, seçimin sonucunu belirleyecek kritik eyaletlerdeki kampanyasının bir parçası olarak, Ekim 1996'da Detroit'te seçmenlere yaptığı konuşmada, NATO'nun 50. yılında, ilk Doğu Avrupa ülkeleri grubunun üyeliğe kabul edilmesi gerektiğini açık ve net bir biçimde ifade etti.⁹³ Seçim kampanyası süresince Clinton'un Cumhuriyetçi rakibi Bob Dole, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın 1998 itibarıyla NATO'ya dâhil edilmesi gerektiğini iddia ederek, "Clinton bu konuda 1993'ten beri ayak sürüyor", diyerek rakibini sert sözlerle eleştiriyordu.⁹⁴ Clinton'un bu konuşmasını Doğu Avrupa kökenli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı ve seçimin kaderini tayin edecek önemde görülen Michigan, Ohio ve Indiana eyaletlerinin keşişiminde yer alan Detroit'te yapmış olması, bu dış politika hamlesiyle Doğu Avrupa kökenlilerin oylarını almak istemesinin bir tezahürü olarak yorumlanmıştır.⁹⁵ Nitekim Clinton Doğu Avrupalı seçmenlerle bağını vurgulamak istercesine, NATO'nun 50. yılında yeni üyeleri kabul etmesi gerektiğini ilan ettiği bu meşhur konuşmasından sonra, öğle yemeği için yöredeki "Polonya Köy Kahvesi"ne gitmiştir.⁹⁶

Clinton Kasım 1996 seçimlerini kazandı ve bir ay içinde NATO Doğu Avrupa ülkelerini üyeliğe kabul için ilk resmi adımları attı.⁹⁷ Ocak 1997'de Helmut Kohl, Rusya'yı NATO genişlemesine ikna amacıyla ziyaret ederek,⁹⁸ ay sonunda Rus Başbakanı Çernomirdin, Rusya'nın, sınırlarında NATO "altyapısı"nı (*infrastructure*) kabul etmeyeceğini belirterek Rusya'nın örtülü tavizinin ve yaklaşan uzlaşmanın işaretini verdi.⁹⁹ Gerçekten de ilerleyen aylarda çetin görüşmeler sonucu Mayıs 1997'de, NATO'nun yeni üye ülkelere nükleer silahlar ve depolar yerleştirmeme sözü karşılığında, Rusya, eski Varşova Paktı üyelerinin NATO'ya katılmasını kabul etti.¹⁰⁰ Temmuz ayında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti resmen üyeliğe davet edilirken, Fransa'nın isteğine rağmen üyeliğe davet edilmeyen Romanya ve Slovenya'nın gelecekte üyeliğe kabul edilebilecek ülkeler arasında zikredildiği bir metin yayınlandı.¹⁰¹ Clinton'un seçim kampanyasında sözünü verdiği gibi NATO'nun 50. yılında bu üç ülke ittifaka katıldı.¹⁰²

Cumhuriyetçiler 1990'lar boyunca Clinton'ı NATO'yu genişletmek konusunda isteksiz olmakla suçladılar ve her zaman Demokratlardan daha fazla genişleme yanlısı göründüler. 1994'de 40 yıl aradan sonra Kongre'de çoğunluğu ele geçirmeleri hükümet üzerinde daha etkin bir baskı kurmalarını sağlayarak bilhassa 1996 başkanlık seçim

⁹³ Alison Mitchell, "Clinton Urges NATO Expansion in 1999", *New York Times*, 23 Ekim 1996.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Steven Lee Myers, "NATO takes steps to Expand Ranks into East Europe", *New York Times*, 11 Aralık 1996.

⁹⁸ Michael Specter, "Kohl, in Russia, Sees End of Dispute Over NATO", *New York Times*, 5 Ocak 1997.

⁹⁹ Edmund Andrews, "Russia Hints at Compromise Over NATO", *New York Times*, 31 Ocak 1997.

¹⁰⁰ Michael Gordon, "Russia Agrees to NATO Plan Pushed by Clinton to Admit Nations From Eastern Bloc", *New York Times*, 15 Mayıs 1997.

¹⁰¹ Craig Whitney, "3 Former Members Of Eastern Bloc Invited Into NATO", *New York Times*, 9 Temmuz 1997.

¹⁰² Jane Perlez, "Expanding the Alliance: Poland, Hungary and the Czechs Join NATO", *New York Times*, 13 Mart 1999.

süreci vesilesiyle genişlemeye ivme kazandırırken, 2000 yılında Cumhuriyetçi George W. Bush'un başkanlığı kazanmasıyla NATO muazzam bir hızla genişlemeye başladı. Doğu Avrupa'da komünizmin çökmesini müteakip ilk on yılda sadece üç ülkeyi zorlu müzakereler sonucu ittifaka kabul edebilen NATO'nun, Bush'un başkanlığının ilk dört yılında yedi yeni üyeyi saflarına katması ancak yukarıda detaylı bir şekilde örneklenmeye çalışılan Amerikan iç politikasının dinamikleri hesaba katılarak açıklanabilir. 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırılar ve ABD'nin ardarda Afganistan'da ve Irak'ta savaşa girmesi de dolaylı yoldan NATO'nun genişlemesine katkıda bulundu. NATO'nun kurucu üyelerinden Almanya ve Fransa gibi Batı Avrupa ülkeleri Irak Savaşı'nda ABD'yi desteklemezken, yeni NATO üyesi Doğu Avrupa ülkelerinin pekçoğunun Irak Savaşı'nda ABD'yi açıkça desteklemesi ve hatta Irak'a asker göndermesi, Cumhuriyetçi Parti'yi izlediği NATO politikasında daha da cesaretlendirdi. Bu genişleme atağı, Bush yönetiminin Arnavutluk, Hırvatistan, Makedonya, Ukrayna ve Gürcistan'a NATO üyeliği kapısını açma hevesiyle doruğa çıkarken,¹⁰³ bu beş ülkeden son üçünün mevcut bazı NATO üyelerinin ısrarlı vetosuyla¹⁰⁴ ittifak dışında tutulduğu 2008 yılının ilk yarısında duraklamaya başladı ve aynı yılın Ağustos ayında gerçekleşen Rusya-Gürcistan savaşıyla beraber neredeyse tamamen durdu.¹⁰⁵ Bu süreçte, NATO'nun mevcut üyelerinin, ittifaka alındığı takdirde Gürcistan ve Ukrayna'yı Rusya'ya karşı savaşmak pahasına korumaya kapasitesi veya niyeti olup olmadığını sorgulandı. Yine iç politikanın belirleyiciliğine delil olarak, Demokrat Barack Obama'nın başkanlık seçimini kazanmasını müteakip dönemdeyse ABD, Rusya'yla ilişkilerinde beyaz sayfa açarak yumuşama arayışına girdi ve bunu da Şubat 2009'da deklare ettiği "reset" metaforuyla ifade etti.¹⁰⁶ Böylelikle, NATO'nun yakın veya orta vadede herhangi bir eski Sovyet cumhuriyetini ittifaka alması ihtimali rafa kaldırıldı. Fakat örneğin, Kasım 2012'de yapılacak olan ABD Başkanlık seçimlerini bir Cumhuriyetçi adayın kazanması ve bilhassa 1994'teki Kongre zaferinin mimarı olarak bilinen ve radikal bir genişleme yanlısı olan Newt Gingrich gibi radikal genişlemeci bir siyasetçinin aday gösterilmesi halinde, NATO genişlemesinin birkez daha ABD iç siyasetinin tetiklemesiyle ivme kazanacağını tahmin etmek mümkündür.¹⁰⁷

NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları ve ABD-Rusya İç Siyasetinde Kutuplaşma

Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun genişlemesi, Yeni Gerçekçilik, Yeni Liberalizm ve inşacılık gibi uluslararası ilişkilerin temel kuramsal gelenekleri tarafından açıklanması çok zor bir büyük muamma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede, yukarıda sayılan ana kuramsal geleneklerin NATO'nun genişlemesine yaklaşımları, örnek eserler üzerinden incelenerek eleştirildi ve her kuramın NATO'nun genişlemesini sebep-sonuç ilişkileri çerçevesinde açıklama çabalarında tıkanıdığı noktalar tespit edilerek kuramsal ve ampirik yetersizlikleri vurgulandı. NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında dağılması gerektiğine varan iddiaları da içinde barındıran Yeni Gerçekçi ve Yeni Liberal yaklaşımlar ilk genişleme

¹⁰³ "U.S. Senate approves NATO entry for Georgia, Ukraine", *RIA Novosti*, 17 Mart 2007.

¹⁰⁴ Steven Erlanger and Steven Lee Myers, "NATO Allies Oppose Bush on Georgia and Ukraine", *New York Times*, 3 Nisan 2008.

¹⁰⁵ "Russia and Georgia Clash Over Separatist Region", *New York Times*, 9 Ağustos 2008.

¹⁰⁶ Nikolas Gvosdev ve Matthew Rojansky, "Keep the 'Reset' Moving", *New York Times*, 15 Aralık 2011.

¹⁰⁷ Gingrich, NATO'nun genişlemesini resmi Cumhuriyetçi Parti politikası olarak yazılı ve somut bir seçim vaadi haline getiren 1994 tarihli *Contract with America*'nin yazarlarındandır.

de dahil olmak üzere tüm Soğuk Savaş sonrası gerçekleştirilen genişleme hamlelerini açıklamakta genel olarak başarısız olmaktadır. Her ikisi de pozitivist gelenekten gelen bu iki geleneksel yaklaşımın başarısızlığından doğan kuramsal boşluğu dolduran inşacı yaklaşımlar ise ancak 1999'da tamamlanan ilk genişleme hamlesini açıklamakta görece başarılı olabilmektedirler. Dahası, inşacı yaklaşım bu ilk genişleme hamlesinde de neden sadece Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin kabul edilip örneğin Slovenya'nın reddedildiğini açıklamakta başarısız olmaktadır. Bunun gibi, 1990'ların başında büyük bir hevesle başlayan genişleme çabasının neden 1996'ya kadar sürüncemede kaldığı ve hatta neredeyse rafa kaldırıldığını da inşacı yaklaşımlar tatminkâr bir şekilde açıklayamamaktadır.

Yeni Gerçekçi, Yeni Liberal, ve inşacı yaklaşımların NATO'nun genişlemesini açıklamadaki başarısızlığına karşın, bu makalede iddia edildiği üzere, ABD ve Rusya iç siyasetindeki gelişmelerin çakışmasının yukarıda sayılan bu unsurların hepsini çok daha tatminkâr bir şekilde açıkladığı örneklerle gösterilmeye çalışıldı. Özellikle ABD'de Cumhuriyetçilerin önce Kongre (1994) sonra da başkanlık seçimlerini (2000 ve 2004) kazanarak iktidara gelmesi, Rusya'da da muhalefetteki komünistler ve aşırı milliyetçiler gücünü arttırırken, Primakov'da ve Putin'de ifadesini bulan askeri-güvenlik seçkinlerinin (*siloviki*) kademeli olarak iktidara gelmesiyle Amerikan-Rus kutuplaşması zirveye ulaştı.¹⁰⁸ İç siyasal dinamiklerden kaynaklanan bu kutuplaşma da önce 1990'ların ikinci yarısında fakat bilhassa 2000'li yıllarda NATO'nun hızla genişlemesinin itici gücü oldu. 2008 yılındaki Rusya-Gürcistan Savaşı ve Yunanistan'ın Makedonya'nın üyeliğine karşı süren vetosu NATO'nun genişlemesini son dört yıldır durdurmuş gözükse de, Doğu Avrupa'da gerçekleşecek herhangi bir yeni genişleme hamlesinde belirleyici rolü yine ABD-Rusya iç siyasetinin ve iç siyasal dinamiklerin bir uzantısı olarak ikili ilişkilerin oynayacağını söylemek mümkündür.

¹⁰⁸ Olga Kryshchanovskaya ve Stephen White, "Putin's Militocracy", *Post-Soviet Affairs*, Cilt 19, No.4, 2003, s.289-306.

Kaynakça

- Adler, Emanuel. "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics", *European Journal of International Relations*, Cilt 3, No 3, Eylül 1997, s.319–363.
- Adler, Emanuel. "The Spread of Security Communities: Communities of Practice, Self-Restraint, and NATO's Post-Cold War Transformation", *European Journal of International Relations*, Cilt 14, No 2, 2008, s.195–230.
- Aktürk, Şener. "Regimes of Ethnicity: Comparative Analysis of Germany, the Soviet Union/Post-Soviet Russia, and Turkey", *World Politics*, Cilt 63, No 1, 2011, s.115–164.
- Aktürk, Şener. "Passport Identification and Nation-Building in Post-Soviet Russia", *Post-Soviet Affairs*, Cilt 26, No 4, 2010, s.314–341.
- Andrews, Edmund. "Russia Hints at Compromise Over NATO", *New York Times*, 31 Ocak 1997.
- Apple Jr. R. W. "The Growth of NATO: Will Moscow Go Along?", *New York Times*, 11 Mayıs 1995.
- Asmus, Ronald D. *Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era*, New York, Columbia University Press, 2002.
- Barany, Zoltan. *The Future of NATO Expansion: Four Case Studies*, New York, Cambridge University Press, 2003.
- Bourdieu, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge, Cambridge University Press, 1977.
- Bourdieu, Pierre. *The Logic of Practice*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- Breslauer, George W. *Gorbachev and Yeltsin as Leaders*, New York, Cambridge University Press, 2002.
- Brown, Michael E. Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (derleyenler), *Debating the Democratic Peace*, Cambridge, MIT Press, 1996.
- Carr, Edward Hallett. *Yirmi Yıl Krizi (1919–1939)*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Cohen, Roger. "Yeltsin Opposes Expansion of NATO in Eastern Europe", *New York Times*, 2 Ekim 1993.
- Erlanger, Steven. "Russia Warns NATO on Expanding East", *New York Times*, 26 Kasım 1993.
- Erlanger, Steven. "Five Years Later: Eastern Europe, Post-Communism", *New York Times*, 21 Ekim 1994.
- Erlanger, Steven and Steven Lee Myers. "NATO Allies Oppose Bush on Georgia and Ukraine", *New York Times*, 3 Nisan 2008.
- Friedman, Thomas. "Foreign Affairs: Madeleine's Folly", *New York Times*, 17 Şubat 1998.
- Gaddis, John Lewis. "History, Grand Strategy and NATO Enlargement", *Survival*, Cilt 40, No 1, Bahar 1998, s.145–151.
- George, Alexander ve Andrew Bennett. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*, Cambridge, MIT Press, 2005.
- Goldgeier, James M. "NATO Expansion: The Anatomy of a Decision", *Washington Quarterly*, Cilt 21, No 1, Kış 1998, s.85–102.
- Gordon, Michael. "U.S. Opposes Move to Rapidly Expand NATO Membership", *New York Times*, 2 Ocak 1994.
- Gordon, Michael. "Russia Agrees to NATO Plan Pushed by Clinton to Admit Nations From Eastern Bloc", *New York Times*, 15 Mayıs 1997.
- Gordon, Philip H. "Will Anyone Really Pay to Enlarge NATO—and If So, Who?", *New York Times*, 30 Nisan 1997.
- Greenhouse, Steven. "Clinton to Tell Yeltsin That NATO is Not Anti-Russian", *New York Times*, 14 Mart 1995.

- Gvosdev, Nikolas ve Matthew Rojansky. "Keep the 'Reset' Moving", *New York Times*, 15 Aralık 2011.
- Haass, Richard N. "Fatal Distraction: Bill Clinton's Foreign Policy", *Foreign Policy*, No 108, Güz 1997, s.112-123.
- Hall, Peter ve Rosemary Taylor. "Political Science and the Three Institutionalisms", *Political Studies*, 1996, Cilt 44, s.936-57.
- Huntington, Samuel P. "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, Cilt 72, No 3, Yaz 1993, s.22-49.
- Ikenberry, G. John. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*, Princeton, Princeton University Press, 2001.
- Immergut, Ellen. "The Theoretical Core of the New Institutionalism", *Politics and Society*, 1998, Cilt 26, No 5, s.5-34.
- Jacoby, Wade. *The Enlargement of the European Union and NATO*, New York, Cambridge University Press, 2004.
- Jehl, Douglas. "Clinton Offers Polonad Hope, but Little Aid", *New York Times*, 8 Temmuz 1994.
- Kennan, George F. "NATO Expansion Would Be a Fateful Blunder", *International Herald Tribune*, 6 Şubat 1997.
- Kennedy, Paul. "Let's See the Pentagon's Plan for Defending Poland", *Los Angeles Times*, 16 Mayıs 1997.
- Kryshnanovskaya, Olga ve Stephen White. "Putin's Militocracy", *Post-Soviet Affairs*, Cilt 19, No 4, 2003, s.289-306.
- Kupchan, Charles A. "The Origins and Future of NATO Enlargement", Robert W. Rauchhaus (der.), *Explaining NATO Enlargement*, New York, Frank Cass, 2001, s.127-148.
- Kydd, Andrew. "Trust Building, Trust Breaking: The Dilemma of NATO Enlargement", *International Organization*, Cilt 55, No 4, Güz 2001, s.801-828.
- Laruelle, Marlene. *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 2008.
- Lewin, Moshe. *The Gorbachev Phenomenon* (expanded edition), Berkeley, University of California Press, 1991.
- Mahoney, James ve Dietrich Rueschemeyer (der.). *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*, New York, Cambridge University Press, 2003.
- Mearsheimer, John J., "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War", *International Security*, Cilt 15, No.1, s.5-56.
- Mearsheimer John J. ve Stephen M. Walt. *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, New York, Farrar, Straus, and Giroux, 2007.
- Mitchell, Alison. "Clinton Urges NATO Expansion in 1999", *New York Times*, 23 Ekim 1996.
- Myers, Steven Lee. "NATO takes steps to Expand Ranks into East Europe", *New York Times*, 11 Aralık 1996.
- Perlez, Jane. "Yeltsin 'Understands' Polish Bid for a Role in NATO", *New York Times*, 26 Ağustos 1993
- Perlez, Jane. "NATO Commitment Sought by Poland", *New York Times*, 12 Aralık 1993.
- Perlez, Jane. "Poland Seeks Ties to the European Union", *New York Times*, 13 Mart 1994.
- Perlez, Jane. "Poles Will Press Clinton On NATO Membership", *New York Times*, 5 Temmuz 1994.
- Perlez, Jane. "Poland's Foreign Minister, His Overtures to West Impeded, Resigns", *New York Times*, 15 Ocak 1995.

- Perlez, Jane “Poland’s Premier Is Seeking NATO Membership During 1996”, *New York Times*, 6 Nisan 1995.
- Perlez, Jane. “Expanding the Alliance: Poland, Hungary and the Czechs Join NATO”, *New York Times*, 13 Mart 1999.
- Rauchhaus, Robert W. (der.), *Explaining NATO Enlargement*, New York, Frank Cass, 2001.
- Rice, Condoleezza. “Now, NATO Should Grow”, *New York Times*, 8 Temmuz 1996.
- Russett, Bruce M. *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World*, Princeton, Princeton University Press, 1993.
- “Russia and Georgia Clash Over Separatist Region”, *New York Times*, 9 Ağustos 2008. Schmidt, William. “Russian Clarifies Hopes for a Link with NATO”, *New York Times*, 26 Mayıs 1994.
- Schimmelfennig, Frank. “NATO Enlargement: A Constructivist Explanation”, *Security Studies*, Cilt 8, No 2-3, 1998, s.198-234.
- Specter, Michael. “Kohl, in Russia, Sees End of Dispute Over NATO”, *New York Times*, 5 Ocak 1997.
- Talbott, Strobe. *The Russia Hand: A Memoir of Presidential Diplomacy*, New York, Random, 2003.
- Talbott, Strobe. “Democracy and the National Interest”, *Foreign Affairs*, Cilt 75, No 6, Kasım/Aralık 1996, s.47-63.
- “U.S. Senate approves NATO entry for Georgia, Ukraine”, *RIA Novosti*, 17 Mart 2007.
- Vaisse, Justin. *Neoconservatism: The Biography of a Movement*, Cambridge, Harvard University Press, 2010.
- Wallander, Celeste A. “Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War”, *International Organization*, Cilt 54, No 4, 2000, s.705-35.
- Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances*, Ithaca, Cornell University Press, 1987.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979.
- Wegren, Stephen ve Dale Herspring (der.), *After Putin’s Russia*, Lanham Md., Rowman & Littlefield, 2009.
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*, New York, Cambridge University Press, 1999.
- Wendt, Alexander. “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, Cilt 88, No 2, Haziran 1994, s.384-96.
- Wendt, Alexander. “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Cilt 46, No 2, Bahar 1992, s.391-425.
- Whitney, Craig. “Russia Warns Against Haste In Adding Members to NATO”, 21 Mart 1995.
- Whitney, Craig. “3 Former Members Of Eastern Bloc Invited Into NATO”, *New York Times*, 9 Temmuz 1997.
- “Yeltsin and Pole Meet; Fail to Heal NATO Split”, *New York Times*, 10 Nisan 1996.

Summary

This article seeks to explain the causes of NATO's expansion after the Cold War, which is one of the greatest puzzles for the theories of international relations. In the first part of the article, neorealist, neoliberal, and constructivist approaches to this puzzle are examined, and their failures in explaining the causes and the process of NATO expansion are highlighted. In particular, neorealist approaches admittedly failed to predict or explain the continued existence and expansion of the NATO beyond the Cold War. Exemplary articles and commentaries by such IR scholars and policy-makers such as George Kennan, John Lewis Gaddis, John Mearsheimer, Paul Kennedy, Richard Haas and many others are examined in this connection. Neoliberal approaches also failed to demonstrate benefits of NATO expansion to old member states that would outweigh the financial costs and strategic liabilities resulting from expansion. While constructivist approaches claim to explain the continued existence and first wave of NATO expansion (1999) after the Cold War, they also fail to explain both the choice of countries, and the uneven progress of the first expansion, while altogether failing to explain the expansions of 2004 and 2009. For example, why was Slovenia rejected in the first wave of expansion that included Hungary, Czech Republic, and Poland? Exemplary works of leading constructivist scholars such as Emanuel Adler and Frank Schimmelfennig are critically examined in particular.

Instead, it is this article's argument that both the timing and the nature of the NATO expansion can be explained much better by the concatenation of domestic political dynamics in the United States and post-Soviet Russia. In the United States, the rise of the Republicans, epitomized by their capture of the House in 1994 and the presidency in 2000, provided the domestic political impetus for NATO expansion, along with the bipartisan influence of what the current author calls the "East European Lobby" in American politics. In Russia, the strength of the Communists and the ultranationalists in the Duma, combined with the rise of the *siloviki* to positions of executive power, epitomized first by Yevgeny Primakov in the late 1990s and Vladimir Putin in the 2000s, was of decisive importance in the polarization of Russian-American relations, which also motivated further and faster NATO expansion.

Using process tracing and the comparative political historical method, this article focuses on the debates and developments in the process of the first post-Cold War expansion of NATO that was officially completed in 1999. Examining dozens of news articles and commentaries, published primarily in the *New York Times* between 1993 and 1999, the article seeks to demonstrate the primacy of domestic political dynamics for the pace and nature of NATO expansion in the post-Cold War period. The marked change in Russian-American relations from the time of early Clinton-Yeltsin presidency to the late Bush-Putin presidency is noted. This change is symptomatic of the gradual but momentous transformations in Russian-American relations from the early 1990s to the late 2000s.

The rise of the Republican Party in the United States, which always pressured president Clinton and the Democrats for further and more aggressive NATO expansion, is highlighted as a crucial domestic factor in explaining NATO expansion after the Cold War. Republicans won a historic victory in the 1994 Midterm elections when they

captured the majority of the seats in both houses of the Congress for the first time since 1954, hence providing an impetus for NATO expansion. Moreover, what the current author calls the “East European Lobby” had an important influence on President Clinton. Toward the end of his reelection campaign in 1996, Clinton promised to expand NATO by its 50th anniversary, in trying to appeal to voters of Eastern European origin in key swing states such as Indiana, Ohio, and Michigan.

The unexpected strength of the Communists and the ultranationalists in the Russian Duma from 1993 to 1999 also pushed Russian foreign policy in a more nationalistic direction that eventually led to significant polarization by the end of the 1990s. More importantly, the rise of the *siloviki*, cadres with military and intelligence background, to positions of executive power, was of decisive importance in the polarization of Russian-American relations, which motivated further NATO expansions. Yevgeny Primakov, the chief of Russian intelligence, who later became Minister of Foreign affairs and Prime Minister under Yeltsin, epitomized this shift in the later 1990s. However, the hegemony of the *siloviki* in the Russian executive came with the presidency of Vladimir Putin.